

lemző vonásairól természetesen itt is ugyanaz s így erre a műre is ráillenek azok az észrevételek, ellenkező állásfoglalások és szempontok is, melyeket a kritika akkoriban az első művel szembehelyezett.

A címűl írt munkának különösen két értékes mozzanatát akarjuk e sorokban kiemelni. Az egyik a tárgyalásnak átfogó és áttekinthető rendszeressége, mely onnan származik, hogy a szerző valóban mélyen belehatol a mai gondolkodásnak és világnézetnek szerkezeti mélyeibe s biztosan megragadja azokat az alapirányokat, melyek a vég nélkül összetett jelen műveltség játszi hullámfodrai alatt elhúzódnak. Mintegy a mai gondolkodás kifejlődésének vázát adja s megmutatja e fejlődés egymásutánjában a logikai kapcsolatokat, azt, hogyan jutott a mai emberiség az adott előzmények alapján szükségképen erre az eredményre, állásfoglalásának jelen irányaira. S ezt a rendszerességet annál szívesebben látjuk, minél gyakoribbá válik a filozófiatörténet írásának azon módja, mely a mai gondolkodás irányainak egymásután következésében pusztán a véletlent vagy csak az egyediségek hirtelen és irracionális fölmerülését pillantja meg. Ebből a rendszeres tárgyalás-stílusból következik szerzőnknek azon szerencsés synthesise is, hogy nemcsak a germán, hanem a latin világ filozófusait is beleszövi rendszeres áttekintésébe. Azon lehet ugyan vitatkozni történetfilozófiai magaslatról, vajjon csak a germánység adott s ad-e jelenkorban új gondolatokat az emberiségnek, vagy éppúgy produktív erők a román népek, az azonban bizonyos, hogy a rendszeres szellemfeltárásnak a jelenkori filozófiában észre kell vennie a francia spekulációk (Guyau, Bergson) önálló jelentőségét s a tudomány kritikájának hasonlíthatatlanul finom és kemény gondolathálózatait (Boutroux, Poincaré) is. Ezeket Nagy József ügyes és biztos kézzel fonja bele áttekintésébe. — A másik szempont, mely a pedagógia elmékedőjét érinti s melyből szintén becsesnek kell ítélnünk Nagy Józsefnek e legújabb művét, az, hogy tekintete folyton a kultúrán függ s ezzel hozza összefüggésbe a filozófiai gondolatok változásait. A kultúra fogalma pedig a pedagógiai tudománynak egyik alapköve s azért a pedagógus sohasem lehet eléggé hálás, ha megvilágítják előtte a kultúra fogalmát. Szép és mély gondolatokkal szolgál e tekintetben Nagy József *Kultúra és filozófia* (6. l.) és *Korunk szelleme* (11. l.) című fejezeteiben. Ami a filozófiai átvilágítást, az egyes rendszerek kifejtő magyarázatát illeti, különösen kedvező benyomást keltenek az idealizmus ébredéséről írt fejezetei (130. és k. l.), hol a kritikai realizmusnak is szorít egy kis helyet. Ez iránynak bővebb és biztatóbb ismertetését nagy örömmel láttuk volna a sikerült kötetben.

Várkonyi Hildebrand.

Dr. Dávid Lajos: A két Bolyai élete és munkássága. Budapest, 1923. Németh József.

E könyv két világhírű büszkeségünk személyét, alkotását hozta közelebb hozzánk. A két Bolyai matematikai munkássága, különösen János abszolút geometriája, oly magasan jár, hogy a nagyközönség sehogy vagy nagyon felületesen vett róla

tudomást, Dávid Lajos munkájában pedig igen szerencsés magyarázattal, vonzóan, szinte érdekfeszítően kapja meg az olvasó az ismertetést és méltatást. A matematikai mag azonban úgy szólva beburkolódik a hamvas gyümölcsbe: a két hatalmas életnek változatos, mélyen tanulságos részleteibe.

Az eleven leírás elvisz bennünket az ifjú Bolyai Farkashoz, a Burschok duhaj mulatozása közé, de a lángelme megmarad ott is okosan filozofáló szemlélőnek; a hajón mulatók közt fel lép az erény védőjének; látjuk diákjai közt szeretettel és magát megkedveltetve forgolódni s mi is vonzódunk hozzá, midőn almaszüretének árulásakor anyagi helyzetén akar segíteni és — szétosztja az almát a vágyakozó kicsinyek közt.

A hamvadó lángból kitör az új, gyermekkorában is tüneményes matematikai tehetség, Bolyai János. Megható, hogy midőn a felső tízezer alig mozdul meg a talentum tanulmányainak támogatására, akkor szegény házitanítója erején felül küld szeretett tanítványának 40 rhenus frtot. Aztán jó a tragédia: János megelőzte korát munkájával. A legnagyobb dícséret, de a legszomorúbb sors.

Végigkísérjük a Bolyaiakat szenvedésükben, amelyben nem volt utolsó az anyagi gond. Ez okozza, hogy Bolyai Farkas pályázik az erdélyi kamarai erdők főfelügyelői állására, áttanul saját praktikus tudása mellé 40 erdészeti munkát s a Habsburgok udvari kamarája kinevez helyette egy galíciai erdőmestert. A pálya vége felé közelít, a szoba bútorzata közt ott áll a koporsó, de az utolsó sóhajok nem ridegen, magára hagyatva hagyják el a nagy ember ajkát: tanítványai felváltva örködnek mellette éjjel is.

Bolyai János még ittmarad; várja az elismerést, de méltánylás helyett hozzálép a gond s keserűen fakad ki a 48-as idők árdrágító hiénái, „a krajcár-isten imádók“ ellen. Emberi szemek elől eltűnik örökre, kép nem marad utána, de óriás szellemének vonásai ott vannak az *Appendix*-ben.

Bárki azzal a hittel veszi kezébe a könyvet, hogy belőle a Bolyaiak matematikai munkásságából talán megért valamit; de a könyv nemesen ezt a várákozást elégíti ki, hanem *életművészetre* tanít s ifjúságunk is a legnagyobb értékeket merítheti belőle.

—cs —ő.

Geréb József: A görög szellem Európa kultúrájában. (Kultúra és Tudomány. 35. sz.) Budapest, 1921. Franklin-Társulat. (223 l.)

Az egészséget testi, szellemi és lelki vonatkozásban rendszerint csak a beteg ember becsüli meg. Szintúgy a népek. Ebből a nézőpontból tekintve könyvünk komoly figyelmeztető akar lenni. „A XX. századot épp oly veszedelem fenyegeti, mint aminő észrevétlenül a római világot érte, mely azután folyton süllyedt, míg a barbár századok sötétsége el nem borította.“ (28. l.) „Többször érezte már a görög kultúra nagy és jótékony hatását; nem lehet hiú a remény, hogy e forrásnak most is megvan a gyógyító ereje.“ (30. l.) Ez a remény szent meggyőződésként él szerzőnk lelkében, aki egy rajongó hellenista alapos tudásá-